

***Sarcoca esculenta* (van Houtte) Skalický (*Phytolaccaceae*) v Bratislave - nový
splanený druh vo flóre Slovenska.**

***Sarcoca esculenta* (van Houtte) Skalický (*Phytolaccaceae*) in Bratislava - a new
naturalized species in the flora of Slovakia.**

ROMAN LETZ

Katedra botaniky, PrFUK, Révová 39, 811 02 Bratislava

A new adventive species for the flora of Slovakia - *Sarcoca esculenta* (van Houtte) Skalický is reported. This species occurs on single locality in Bratislava - Cesta na Kamzík street (Letz, 1993, SLO) with small number of individuals as epikophyte. Origin of this occurrence is probably in a garden culture.

Z územia Slovenska je už dlhšie známy naturalizovaný výskyt líčidla amerického (*Phytolacca americana* L.) z niekoľkých lokalít južného Slovenska, najmä zo Záhoria (Ružička, 1952). Tento druh sa v minulosti pestoval hlavne kvôli jeho červeným bobuliám, ktoré sa používali na prifarbovanie vína a cukrovíniiek. Údaje o jeho rozšírení v bývalej ČSSR uvádza Skalický (1972).

Okrem tohto neofytu sa možno v Európe stretnúť aj so splaneným líčidlom jedlým (*Phytolacca esculenta* van Houtte), ktoré je pôvodné v juhovýchodnej Ázii od Pakistanu až po Japonsko. V Európe sa tento druh začal častejšie pestovať až v 20. storočí, a to najmä na okrasné účely. V poslednom desaťročí často splanieva pri plotoch záhrad, pozdĺž komunikácií na sídliskách a na rumoviskách. Na niektorých lokalitách v teplých územiach sa po aklimatizácii udržuje dlhodobo ako epikofyt (Skalický, 1990). Problematikou jeho adventívneho výskytu na území Čiech a východného Nemecka sa zaoberá Skalický (1972). Prvý doložený zber z Čiech pochádza z roku 1956 (Praha). Údaje o splanení sú známe z Nemecka, Holandska, Veľkej Británie, Maďarska a Rumunska. Autor poukazuje na homogenitu tohto spočiatku pestovaného a neskôr splanievajúceho morfológie v Európe s minimálnou variabilitou znakov, hoci v pôvodnom areáli sa okrem *P. esculenta* vyskytujú ešte ďalšie dva mikrodruhy z okruhu *P. acinosa* Roxb. s.l.: *P. acinosa* Roxb. a *P. japonica* Makino (napríklad Ohwi (1965) udáva pre flóru Japonska *P. esculenta* a *P. japonica*). Tieto mikrodruhy neuznáva monograf čeľade *Phytolaccaceae* (Nowicke, 1968), vychádzajúci z koncepcie široko chápaných druhov.

Slovenská botanická spoločnosť

Z chorologických a morfológických dôvodov Skalický (1985) rozdeľuje rod *Phytolacca* L. s.l. na neotropický rod *Phytolacca* L. s cenokarpným gynaceom a paleotropický rod *Sarcoca* Rafin. emend. Skalický s apokarpným gynaceom. Spomenutý druh preto uvádza v novej kombinácii *Sarcoca esculenta* (van Houtte) Skalický. Toto užšie poňatie uplatnil citovaný autor aj v diele Květena České republiky (1990).

Ako hlavné rozlišovacie znaky v práci z roku 1972 udáva:

<i>Phytolacca americana</i>	<i>Sarcoca esculenta</i>
Tyčínik 10, plodolisty zrastené	Tyčínik väčšinou 8, plodolisty úplne voľné
plod zhora stlačená bobuľa	súplodie 8 kôstkovčiek
listy podlhovasté až elipsovité, ostro až dlho končisté	listy veľké, elipsovité až široko elipsovité, tupo končisté
listové stopky v dolnej časti nekrídlaté	stopky krátke, zreteľne takmer až po bázu krídlaté

Okrem uvedených znakov som na materiáli zo zbierok SLO a vlastných zberov pozoroval aj rozdiel v semenách. *P. americana* ich má v porovnaní so *S. esculenta* menšie a lesklejšie.

Druh *S. esculenta* (pre ktorý navrhujem slovenský názov líčidlovka jedlá) sa na Slovensku pestuje dosť zriedkavo a pravdepodobne preto neboli odtiaľto známe údaje o jeho splnení. Za prvý a zatiaľ jediný zistený sekundárny výskyt u nás možno považovať nález v Bratislave, na ceste Na Kamzík (Letz 1993, SLO). Táto cesta je situovaná v menšej doline Malých Karpát, medzi zvyškom dubovo-hrabového lesa (z východu) a záhradami a rodinnými domami (zo západu). Vlastné miesto nálezu sa nachádza na úseku medzi uličnými číslami 13 a 29, na vlhkom, zatienenom, východne exponovanom svahu pri ceste. Líčidlovka tu rastie v málopočetnej populácii (asi 7 jedincov) v ruderalizovanom poraste (sprievodné druhy: *Acer campestre*, *Alliaria petiolata*, *Chaerophyllum aromaticum*, *Ch. temulum*, *Cichorium intybus*, *Circaea lutetiana*, *Coryza canadensis*, *Ficaria verna*, *Geranium robertianum*, *Impatiens parviflora*, *Juglans regia*, *Lamium maculatum*, *Plantago major*, *Rubus fruticosus*, *Rumex sanguineus*, *Sambucus nigra*, *Solanum nigrum*, *Taraxacum officinale*, *Urtica dioica*). Sú to nápadné, mohutné byliny s dutými, na báze až 3 cm hrubými, v hornej časti rozkonárenými byľami a so široko elipsovitými listami. Koncom mája až začiatkom júna sa objavujú vzpriamené strapce ružových kvetov. Rastliny kvitnú počas celého leta.

S. esculenta na tejto lokalite pravdepodobne pochádza zo záhradnej kultúry, hoci pestované exempláre som nepozoroval. V populácii dochádza k spontánnej reprodukcii zo semien, o čom svedčí výskyt mladších jedincov. Zimu 1993/1994 a 1994/1995

prežili rastliny bez poškodenia. Vzhľadom na charakter výskytu možno tento druh v podmienkach Bratislavy považovať za epikofyt.

Tento príspevok súvisí s riešením grantového projektu Z 3 1147/94 Flóra Bratislavy, dynamika jej zmien a valorizácia. Názvy druhov uvádzam podľa práce Neuhauslová et Kolbek (1982).

Ďakujem doc. RNDr. V. Ferákovej, CSc., za cenné pripomienky.

Literatúra

- Neuhauslová, Z., Kolbek, J. (eds.), 1982: Seznam vyšších rostlin, mechorostů a lišejníků střední Evropy užitých v bance geobotanických dat BÚ ČSAV, Botanický ústav ČSAV, Průhonice, 224 pp.
- Nowicke, J.W., 1968: Palynotaxonomic study of the *Phytolaccaceae*. Ann. Miss. Bot. Gard., St. Louis, 55: 294-364.
- Ohwi, J., 1965: Flora of Japan. Smithsonian Inst., Washington. 1067 pp.
- Ružička, M., 1952: Dva splenelé druhy zo Záhoria. Biol. Sborn. Slov. Akad. Vied a Um., Bratislava, 7: 131-133.
- Skalický, V., 1972: Líčidlo jedlé (*Phytolacca esculenta* van Houtte), nový spleňný druh květeny ČSSR a NDR a rozšíření druhů *Phytolacca esculenta* van Houtte a *P. americana* L. v ČSSR. Preslia, Praha, 44: 364-369.
- Skalický, V., 1985: *Sarcoca* Rafin. - eine neu unterschiedene Gattung *Phytolaccaceae*. Preslia, Praha, 57: 371-373.
- Skalický, V., 1990: *Phytolaccaceae* R. Br. In: Hejný, S., Slavík, B., Květena České republiky 2: 63-66. Academia, Praha. 540 pp.